

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД

Досліджено фактори, що обумовлюють необхідність внутрішнього контролю, обґрунтовано організаційні та методичні положення з формування механізму проведення внутрішнього контролю операцій зі статутним капіталом

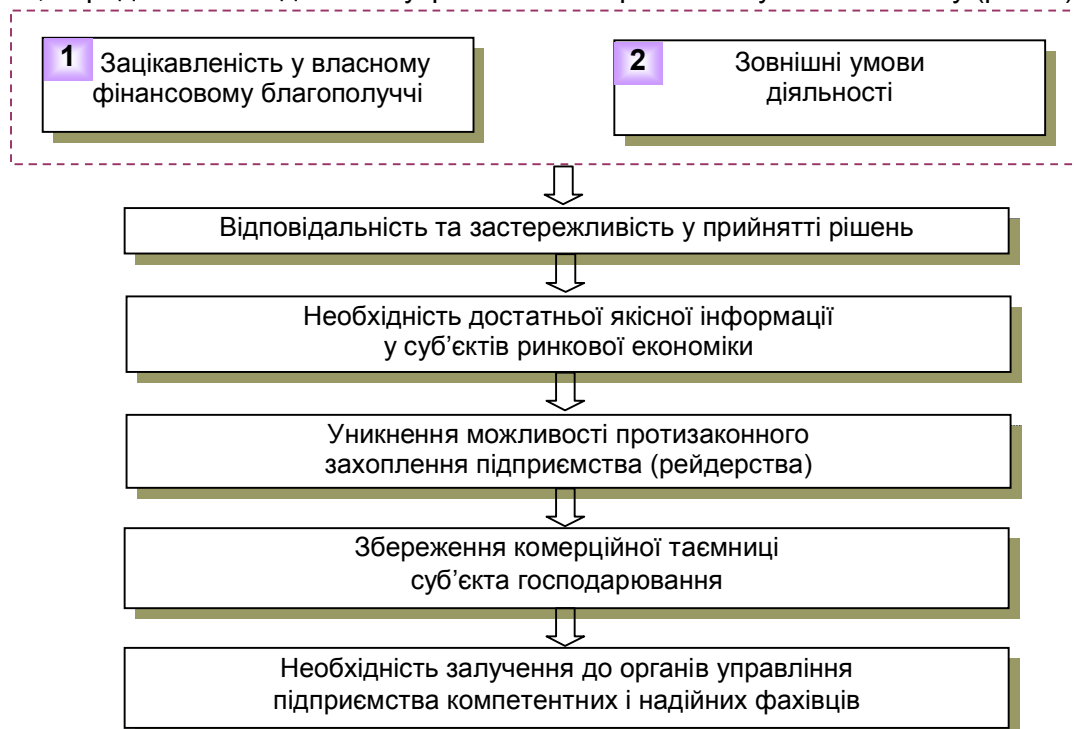
Постановка проблеми. Перехід України на принципово нові економічні відносини, відкритість економіки та інтеграційні процеси у світову систему господарювання вимагають змін в організації діючих систем бухгалтерського обліку та контролю суб'єктів господарювання. Всі акціонери та учасники господарських товариств зацікавлені у отриманні достовірної інформації про діяльність підприємства та незалежній оцінці його доходності. Розмежування процесів володіння та управління, що притаманне корпоративному управлінню, може призводити до виникнення конфліктних ситуацій на рівні підприємства. Для уникнення конфлікту власників та управлінців суб'єкти господарювання все частіше користуються послугами незалежних спеціалістів, експертів у бухгалтерському обліку та звітності – аудиторів. Разом з тим, створення ефективної внутрішньокорпоративної системи контролю, дозволить своєчасно реагувати на динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства, забезпечуючи взаємну зацікавленість власників, управлінців та держави у достовірності обліку та звітності, а також законності здійснених операцій.

Варто відмітити недостатнє організаційне та методичне забезпечення внутрішнього контролю статутного капіталу, що проявляється у безсистемності викладення необхідних аспектів організації контролю, відсутності пояснень щодо застосування тих або інших прийомів та процедур при вивченні та оцінці системи бухгалтерського обліку, нерозробленості порядку узгодження даних різних джерел інформації. Необхідність приведення у дію всіх важелів організаційного механізму внутрішнього контролю статутного капіталу у відповідність до вимог сучасної теорії та практики, нерозробленість методичних питань його здійснення, свідчать про актуальність та практичну значимість даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню наукових і практичних аспектів теорії, методології та організації контролю присвячені праці таких українських вчених як М.Т. Білуха, О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, В.А. Дерій, Н.І. Дорош, Є.В. Калюга, Г.Г. Кірейцев, М.В. Мурашко, Л.В. Нападовська, В.П. Пантелєєв, Л.О. Сухарева, М.Г. Чумаченко, Б.Ф. Усач та ін. Окремі питання аудиту як однієї з форм контролю досліджували ряд українських та російських авторів, зокрема, серед яких, Р.А. Алборов, В.Д. Андрєєв, М.Д. Білик, С.М. Бичкова, Ю.А. Данилевський, І.Т. Новіков, А.Ю. Рудченко, І.І. Сахарцева, Я.В. Соколов, В.А. Хмельницький, А.Д. Шеремет та В.П. Суйц, Н.Л. Шкіря, Є.І. Ширкіна та ін. Проте ряд актуальних питань методології та організації внутрішньогосподарського контролю статутного капіталу залишаються недостатньо дослідженими.

Метою даного дослідження є обґрунтування організаційних та методичних положень з формування механізму проведення внутрішнього контролю операцій зі статутним капіталом, що забезпечить підвищення рівня якості його проведення та ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Проведення внутрішнього контролю статутного капіталу є важливим як в інтересах власників, інвесторів, інших вкладників у підприємство, так і будь-яких інших користувачів фінансової інформації, потенційних інвесторів з метою забезпечення мінімальних гарантій щодо достовірності, реальності, повноти і законності наведеної інформації. Необхідно відмітити, що користувачів інформації цікавить, перш за все, їх власне фінансове благополуччя. Саме це прагнення, на наш погляд, що виникає за певних умов, породило необхідність внутрішнього контролю статутного капіталу (рис. 1).

Рис. 1. Фактори, що обумовлюють необхідність внутрішнього контролю статутного капіталу

Прагнення до власного благополуччя у будь-якому суспільстві є спонукальним мотивом поведінки людини. Проте, той факт, що в умовах адміністративно-командної системи господарювання внутрішній контроль не склався, говорить про існування і інших причин його виникнення, обумовлених умовами та рівнем суспільного розвитку. До таких причин можна віднести: багатоманітність форм власності та надану підприємствам самостійність (у всіх її проявах). Вказані обставини породжують відповідальність суб'єктів ринкової економіки за наслідки рішень, що ними приймаються і можуть вважатися причинами першого порядку.

Існує також ряд складностей отримання достовірної та якісної інформації, що викликають необхідність створення служби внутрішнього контролю. Можна виділити і причини другого порядку. До них відносяться:

1) недоступність отримання необхідної інформації, тобто користувачі не можуть отримати її самостійно і в строк;

2) можливість отримання неточної та необ'єктивної інформації. Причиною цього може бути протилежність інтересів керівництва підприємства та користувачів інформації, низька кваліфікація бухгалтерських кадрів, а також рейдерські дії з метою незаконного заволодіння підприємством.

Суб'єкти господарювання починають свою господарську діяльність при первинному накопиченні капіталу, так як він є необхідною умовою для фінансування господарської діяльності. Стартовий капітал потрібен для безпосереднього формування активів нового підприємства і створення можливостей для початку його господарської діяльності. На відміну від інших джерел власного капіталу, статутний капітал є відносно стабільною величиною, що забезпечує підприємству юридичну можливість існування.

Статутний капітал створюється товариствами з обмеженою відповідальністю, повними товариствами, товариствами з додатковою відповідальністю, командитними товариствами та іншими комерційними підприємствами. В обов'язковому порядку створюється він і акціонерним товариством. Причому лише в товариствах даного виду статутний капітал розподілений на певну кількість акцій.

Ефективність внутрішнього контролю операцій зі статутним капіталом зумовлена, в першу чергу, раціональною організацією його проведення. Як зазначає В.П. Пантелєєв: "Проблемна сфера організації внутрішньогосподарського контролю полягає у розпоршених зусиллях підрозділів контролю, тобто відсутності належної їх координації, несвоєчасному проведенні контрольних заходів, недостатньому контролю одних і надмірному контролю інших об'єктів" [1, с. 228-229].

Організація здійснення контролю – це встановлені вищим органом управління порядок і прийоми виконання певної роботи суб'єктами контролю при узгодженні їх зусиль і способів дій з метою забезпечення максимальної ефективності використання праці суб'єктів контролю при виконанні поставлених завдань [2, с. 15].

Отже, як першочерговий етап, організація внутрішнього контролю статутного капіталу повинна включати визначення суб'єктів, які здійснюють контроль, та їх функціональних обов'язків (табл. 1).

Таблиця 1. Функції суб'єктів внутрішнього контролю статутного капіталу

Суб'єкт контролю	Контрольні функції
1	2
Загальні збори учасників	<ul style="list-style-type: none"> – внесення змін до статуту товариства, зміна типу товариства, зміна розміру його статутного капіталу; – вирішення питання про придбання товариством частки учасника, виключення учасника із товариства; – прийняття рішення про розміщення акцій, анулювання викуплених акцій; дроблення або консолідацію акцій; – створення та відкликання виконавчого органу товариства, визначення форм контролю за діяльністю виконавчого органу, створення та визначення повноважень відповідних контрольних органів; – затвердження річних звітів та бухгалтерських балансів, розподіл прибутку та збитків; – затвердження розміру річних дивідендів; – прийняття рішення про ліквідацію товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження порядку та строків ліквідації, порядку розподілу майна, що залишається після задоволення вимог кредиторів, і затвердження ліквідаційного балансу; – затвердження принципів (кодексу) корпоративного управління товариства

¹ Пантелєєв В.П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [монографія] / В.П. Пантелєєв. – К.: ДП "Ін форм-аналіт. агентство", 2008. – 491 с.

² Контроль і ревізія: [підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності "Облік і аудит"] / Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – [4-е вид., доп. і перероб.]. – Житомир: ПП "Рута", 2006. – 560 с.

Продовження табл. 1

1	2
Ревізійна комісія	<ul style="list-style-type: none"> – проводить перевірку фінансово-господарської діяльності товариства за результатами фінансового року та надає висновок щодо достовірності та повноти даних фінансової звітності за відповідний період; – виявляє факти порушення законодавства під час провадження фінансово-господарської діяльності, а також встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та подання звітності; – здійснює контроль за ефективним використанням майна, що внесене до статутного капіталу
Наглядова рада	<ul style="list-style-type: none"> – здійснення контролю за діяльністю виконавчого органу товариства та захист прав акціонерів; – затвердження ринкової вартості майна товариства; – обрання оцінювача майна, що вноситься до статутного капіталу; – обрання реєстраційної комісії, що проводить реєстрацію акціонерів; – визначення порядку та строків виплати дивідендів; – визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов'язань або їх виконання, у тому числі внаслідок виплати дивідендів або викупу акцій; – обрання (заміну) реєстратора власників іменних цінних паперів товариства або депозитарія цінних паперів; – надсилання пропозицій акціонерам про придбання особою значного пакета акцій
Виконавчий орган	<ul style="list-style-type: none"> Підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень
Управлінський персонал	<ul style="list-style-type: none"> – представлення повної, достовірної та об'єктивної інформації зовнішнім та внутрішнім користувачам щодо здійснених операцій зі статутним капіталом; – прийняття управлінських рішень в сфері формування та зміни статутного капіталу; – контроль за збереженням майна; – розробка заходів щодо ефективного управління структурою капіталу
Обліковий персонал	<ul style="list-style-type: none"> – розробка та затвердження положень облікової політики щодо операцій зі статутним капіталом, корпоративними правами та розрахунків з учасниками; – забезпечення дотримання на підприємстві встановлення єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності щодо операцій зі статутним капіталом; – організація контролю за правильним документальним оформленням та відображенням в бухгалтерському обліку господарських операцій щодо статутного капіталу; – здійснення розрахунку компенсації учаснику при виході з товариства та відображення цих операцій в обліку – перевірка відповідності фактичного розміру статутного капіталу вимогам чинного законодавства щодо відповідності величині чистим активам в кінці кожного року
Власники корпоративних прав	<ul style="list-style-type: none"> Забезпечення реалізації своїх прав щодо управління товариством та прийняття рішень щодо зміни статутного капіталу, розміру дивідендів, виходу учасника
Юридичний відділ	<ul style="list-style-type: none"> – дотримання законності у реалізації рішень щодо зміни статуту товариства; – реєстрація змін до статуту щодо зміни розміру статутного капіталу та часток засновників; – дотримання порядку виходу учасника з товариства та виплати належної йому частини майна
Служба внутрішнього контролю	<ul style="list-style-type: none"> – організація внутрішнього контролю статутного капіталу (створення контрольних органів, розробка відповідних посадових інструкцій контролерів, визначення їх прав та обов'язків); – контроль за виконанням своїх функцій іншими органами контролю; – встановлення фактів недотримання положень облікової політики, порушення у веденні бухгалтерського обліку та складанні звітності; – попередження прийняття необґрунтованих управлінських рішень

Таким чином, дані табл. 1, показують, що суб'єктів внутрішнього контролю статутного капіталу можна розділити на дві групи: 1) суб'єкти контролю, визначені законодавчо; 2) суб'єкти контролю, створені за власною ініціативою. До повноважень кожного з суб'єктів входить набір визначених контрольних функцій, що повинні бути закріплені у відповідних внутрішніх розпорядчих документах з метою забезпечення своєчасного на належного виконання суб'єктами контролю своїх обов'язків.

Здійснення контролю досить часто представляється у вигляді певної послідовності етапів, кожен з яких передбачає сукупність здійснюваних процедур. При цьому думки авторів щодо черговості етапів та їх змісту нерідко відрізняються. Проте у будь-якому випадку дії, що здійснює контролер під час перевірки, свідчать про постійну необхідність інформації. Сукупність документів, з якими має справу контролер складають інформаційне забезпечення процесу проведення внутрішнього контролю (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація інформаційного забезпечення внутрішнього контролю статутного капіталу

Інформація, отримана в результаті контролю є основою для прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим важливим є точність, достовірність, надійність та своєчасність такої інформації. Сьогодні на українських підприємствах досить рідко можна зустріти належним чином створену систему внутрішнього контролю, найчастіше вона представлена виділенням окремого відділу внутрішнього контролю або взагалі відсутня. Проте побудова будь-якої системи контролю передбачає застосування принципів контролю, що дозволить отримувати достовірні та об'єктивні результати та забезпечить повне використання мети та завдань контролю операцій зі статутним капіталом.

Серед сучасників дослідників у сфері внутрішнього контролю можна виділити Бутинець Т.А., яка в одній із своїх статей стверджує, що загальне визнання принципів контролю залежить від того, наскільки вони відповідають трьом критеріям: доцільності, об'єктивності та здійсненності [³, с. 25].

Застосування принципу вважається доцільним, якщо інформація за результатами контролю має сенс і принесе користь суб'єктам контролю і користувачам його результатів:

– об'єктивним, якщо на результати контролю не впливають особисті думки або оцінки суб'єкта контролю. Об'єктивність має на увазі професійність, перевіряємість та відповідність реальній дійсності;

– здійсненним принципом, якщо його реалізація не викликає надмірних складнощів або витрат при його застосуванні [⁴, с. 25].

Принципи контролю повинні відповідати законодавству, статуту, нормативним актам суб'єкта господарювання.

³ Бутинець Т.А. Принципи господарського контролю: суперечності поглядів / Т.А. Бутинець // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 1(47). – С. 18-26.

⁴ Бутинець Т.А. Принципи господарського контролю: суперечності поглядів / Т.А. Бутинець // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 1(47). – С. 18-26.

Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі, присвяченій дослідженню організації та методології контролю деякі автори або взагалі не висвітлюють методіку контролю статутного капіталу, або торкаються доволі опосередковано (при розгляді контролю формування і використання власного капіталу). Господарські операції, пов'язані з формування та зміною статутного капіталу можна перевірити шляхом попереднього, поточного або оперативного, підсумкового та перспективного контролю (рис. 3).

Рис. 3. Характеристика внутрішнього контролю операцій зі статутним капіталом

Поточний або оперативний контроль застосовується в процесі здійснення господарських операцій як працівниками облікових служб, так і іншими працівниками підприємства. Сутність поточного контролю полягає у відслідковуванні, встановленні відхилень, порушень та інших причин в ході здійснення операцій, він є безперервним. Оперативною формою контролю економічних процесів є використання системи первинної бухгалтерської документації. Кожен з таких документів до здійснення відповідної господарської операції підписується колом посадових осіб, які таким чином здійснюють поточний контроль. Підсумковий контроль є найбільш повним і глибоким підходом до вивчення виробничої і фінансової діяльності підприємства. Він дозволяє встановити недоліки попереднього і поточного контролю. Такий контроль охоплює перевірку правильності і законності проведених господарських операцій на підприємствах, виявляє порушення і зловживання, а також дає можливість розробити заходи щодо усунення недоліків та їх попередження в майбутньому. Перспективний контроль, в свою чергу, спрямований на прогнозування майбутнього фінансового стану підприємства, структури капіталу, зміни розміру статутного капіталу та корпоративних прав учасників з метою попередження та уникнення негативних наслідків.

Застосування методіки передбачає перш за все виокремлення завдань, що стоять перед суб'єктом контролю. Основними з них є:

– впевнитись, що підприємство зареєстроване згідно з чинним законодавством, установчі документи складені відповідно до чинного законодавства і в них відображений потенціал всебічного розвитку підприємства згідно з предметом і цілями діяльності;

- дотримання законодавчих вимог щодо формування статутного капіталу, видів внесків, їх оцінки, строків та порядку оплати;
- перевірка порядку юридичної реєстрації зміни статутного капіталу;
- дотримання встановлених на підприємстві єдиних методологічних засад ведення обліку та складання звітності щодо операцій зі статутним капіталом;
- виявлення відхилень та порушень у документальному оформленні та веденні обліку операцій зі статутним капіталом;
- встановлення своєчасності проведення розрахунків із засновниками.

Застосування методичного підходу передбачає розробку елементів, контрольних точок та процедур контролю (табл. 2). Зміст об'єкту, кожного його елементу та контрольної точки, а також способи їх дослідження визначають вибір та послідовність застосування методів, прийомів та процедур контролю. Сучасна література не містить єдиної думки авторів відносно їх кількості та змісту і свідчить, крім того, про неоднозначне розуміння методу, прийому та процедури контролю.

Таблиця 2. Відповідність об'єктів, елементів, контрольних точок та процедур контролю статутного капіталу

<i>Предмет контролю – операції з формування та зміни статутного капіталу</i>			
<i>Об'єкт контролю</i>	<i>Елементи</i>	<i>Контрольні точки</i>	<i>Процедури</i>
Статутний капітал	Склад і структура статутного капіталу	Види та кількість акцій	1. Перевірка державної реєстрації випуску акцій. 2. Перевірка відповідності видів і кількості розміщених акцій об'явленим у статуті
		Номінальна вартість привілейованих акцій	Перевірка дотримання максимально можливої величини номінальної вартості привілейованих акцій у статутному капіталі
	Розмір статутного капіталу	Мінімальний розмір капіталу, встановлений законодавчо	Перевірка дотримання законодавчо встановленого мінімального розміру статутного капіталу
		Зміна величини статутного капіталу	Перевірка обґрунтування зміни величини статутного капіталу і відображення на рахунках бухгалтерського обліку
	Оплата статутного капіталу	Форми оплати	Перевірка обґрунтованості прийнятих форм і відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку
		Строки оплати	Перевірка дотримання строків оплати, передбачених законодавством та статутом

Виділені нами елементи та контрольні точки можуть змінюватись залежно від мети та напрямів контролю. При цьому кількість контрольних точок не обмежується і знаходиться у залежності від ступеню деталізації елементів. Враховуючи те, що статутний капітал акціонерного товариства складається з певної кількості акцій, контроль передбачає вивчення його складу та структури, тобто видів акцій (або видів вкладів – в інших товариствах), їх кількості та номінальної вартості. Законодавчими та нормативними актами регулюється не лише можливий склад та структура статутного капіталу, але також його розмір та оплата. Перевірка розміру статутного капіталу обумовлює необхідність контролю за дотриманням встановлених правил зміни його величини, відповідності чистим активам мінімально допустимого розміру, що у деяких випадках може не дотримуватись.

Система внутрішнього контролю статутного капіталу повинна бути створена з врахуванням організаційно-правової форми підприємства. Наприклад, у статуті акціонерного товариства, окрім даних інформації про розмір статутного капіталу повинні також міститися умови про категорії акцій, що випускаються товариством, їх номінальну вартість та кількість, права акціонерів тощо. Також необхідно звернути увагу на те, хто може бути учасниками господарських товариств згідно законодавства. Так, наприклад, учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва. Крім того, документів необхідно враховувати, що законодавством встановлені різні форми відповідальності для кожної організаційно-правової форми (табл. 3).

Таблиця 3. Відповідальність учасників господарських товариств

Організаційно-правова форма	Відповідальність, передбачена законодавством України
Акціонерне товариство	Акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій. У випадках, передбачених статутом, акціонери, які не повністю оплатили акції, несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства також у межах несплаченої суми (ст. 24 ЗУ "Про господарські товариства"). Засновники несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли до реєстрації акціонерного товариства (ст. 26 ЗУ "Про господарські товариства")
Товариство з обмеженою відповідальністю	Учасники, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів (ст. 80 ГКУ). У випадках, передбачених установчими документами, учасники, які не повністю внесли вклади, відповідають за зобов'язаннями товариства також у межах невнесеної частини вкладу (ст. 50 ЗУ "Про господарські товариства")
Товариство з додатковою відповідальністю	Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а при недостатності цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеска кожного учасника (ст. 65 ЗУ "Про господарські товариства")
Повне товариство	Учасники несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (ст. 80 ГКУ, ст. 66 ЗУ "Про господарські товариства")
Командитне товариство	Повні учасники несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, а вкладники в межах сум внесених ними вкладів (ст. 80 ГКУ, ст.75 ЗУ "Про господарські товариства")

Таким чином, вже на етапі створення підприємства закладаються основи для раціональної організації контролю шляхом визначення в установчих документах умов передачі майна, участі в діяльності, розподілу між учасниками прибутків та збитків, управління діяльністю юридичної особи, виходу засновників (учасників) з його складу. Організація обліку статутного капіталу також має вагомим значення при проведенні контролю. У положенні про облікову політику особливу увагу необхідно звернути на такі питання: оцінка внесків, порядок відображення в обліку операцій з формування та зміни статутного капіталу, порядок розподілу прибутку та виплати дивідендів, організація синтетичного та аналітичного обліку статутного, неоплаченого та вилученого капіталу, форми внутрішньої звітності щодо руху статутного капіталу тощо.

Для виконання завдань, поставлених перед контролером, він може застосовувати як документальні, так і фактичні прийоми контролю. Особливим методом контролю при перевірці операцій зі статутним капіталом виступає

інвентаризація, що є не лише необхідною для підтвердження показників фінансової звітності, але й обов'язковою згідно Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні".

Фактичне надходження внесків засновників перевіряється на підставі первинних документів і записів в реєстрах по рахунку 46. Дебетове сальдо по цьому рахунку показує заборгованість засновників (учасників) по внесках до статутного капіталу. При цьому контролеру слід перевірити своєчасність погашення заборгованості по внесках до статутного капіталу і реальність дебетового сальдо. Результати перевірки доцільно оформлювати у вигляді наступного робочого документу (зразок 1).

Зразок 1. Відомість результатів інвентаризації внесків до статутного капіталу товариства

Засновник	Сума, що підлягає внесенню, грн.	Вид внеску	Фактично внесено			Відображено в обліку, грн.	Відхилення + / -
			За даними контролера				
			Дата	№, назва документу	Сума, грн.		
1	2	3	4	5	6	7	8
Сидорчук П.П.	12000,00	Грошові кошти	30.09.09	Виписка банку № 34	12000,00	12000,00	-

Проведення інвентаризації статутного капіталу дозволить підтвердити сальдо по аналітичному обліку за кожним учасником, а також перевірити величину фактичної заборгованості засновників (учасників) по внесках до статутного капіталу, реально вивчити обґрунтованість сум, що обліковуються на рахунках, встановити терміни виникнення зобов'язань підприємства перед власниками, реальність часток у статутному капіталі та їх власників. Проведення інвентаризації статутного капіталу є доцільним в перший рік діяльності підприємства; на кінець кожного звітного періоду та після зміни розміру статутного капіталу.

Важливим етапом є також перевірка відповідності вартості чистих активів величині статутного капіталу. Виконання цієї вимоги є однією з умов функціонування підприємства, а також правового та економічного захисту інтересів кредиторів. З цією метою перевіряється дотримання обов'язкової вимоги про перевищення або рівність величини чистих активів підприємства над розміром статутного капіталу. Якщо контролер виявить, що величина чистих активів згідно з даними річного звіту виявилась меншою, ніж зареєстрований статутний капітал, необхідно повідомити про це керівництво підприємства та провести відповідне зменшення статутного капіталу, зареєструвавши зміни у встановленому законом порядку.

Здійснення внутрішнього контролю статутного капіталу вимагає відповідного оформлення результатів перевірки, які можуть бути використані не лише керівництвом суб'єкта господарювання і його структурних підрозділів, але і власниками, і акціонерами, інвесторами, а також іншими зацікавленими особами та організаціями.

Отже, реалізація організаційно-методичного механізму внутрішнього контролю статутного капіталу повинна включати наступні елементи: визначення мети та завдань контролю, пошук інформаційних джерел та методів контролю (рис. 4).

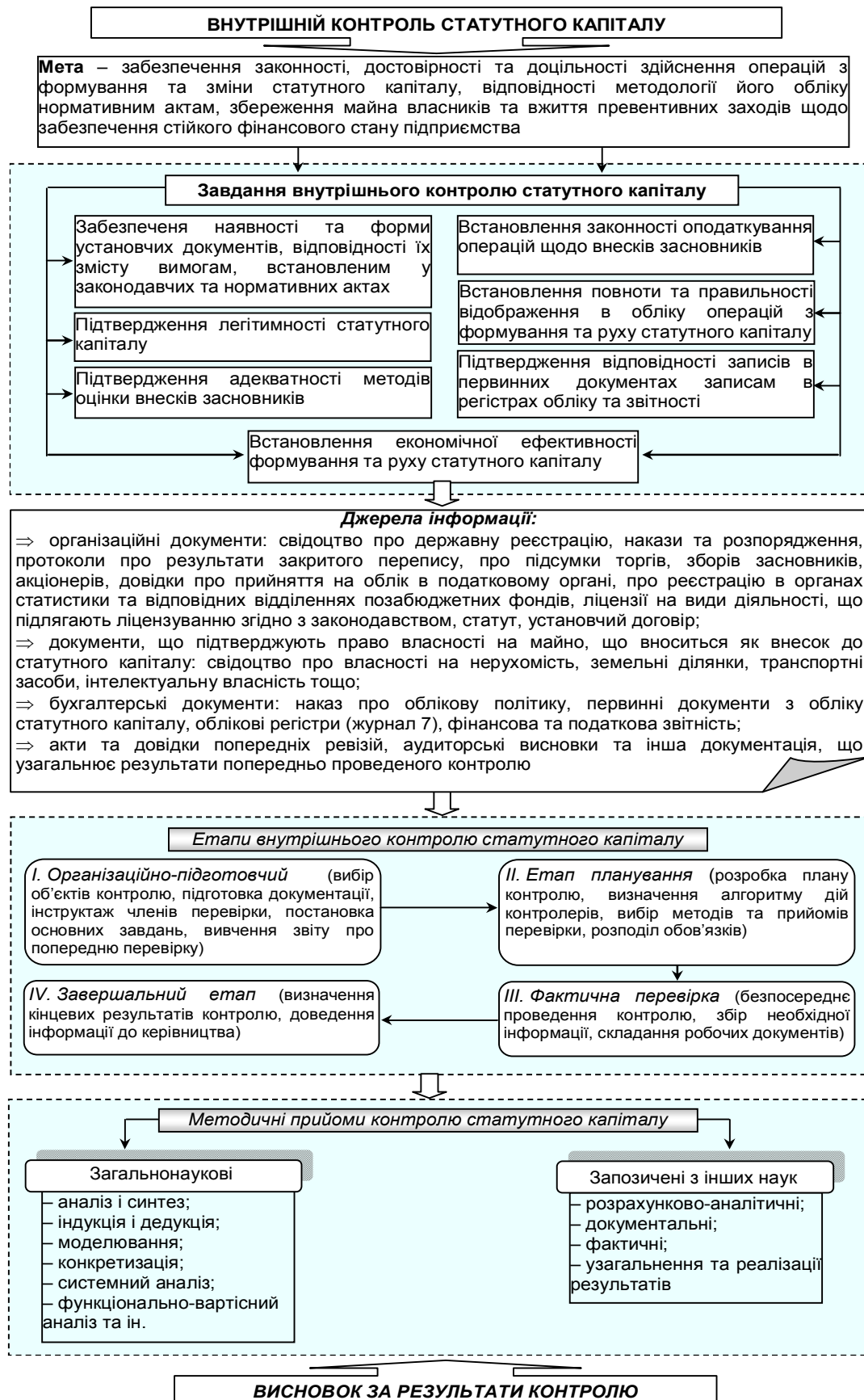

Рис. 4. Організаційно-методичний механізм внутрішнього контролю статутного капіталу

Висновки. В сучасних умовах розвитку бізнесу актуальним завданням стає підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання за допомогою формування комплексного організаційно-методичного механізму внутрішнього контролю статутного капіталу та відповідного його інструментарію. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що система контролю на підприємстві повинна створювати умови для застосування різних форм контролю і включати систему раціонального розподілу влади і відповідальності (прав та обов'язків, підзвітності), об'єднуючи: структуру управління, яка сприяє обміну інформацією і колегіальності при прийнятті рішень; порядок виявлення конфлікту інтересів керівників або інших посадових осіб і інформування про це спостережної ради та учасників товариства; систему внутрішніх стандартів; порядок формування внутрішньої інформаційної бази контролю; ефективну систему внутрішнього контролю, зокрема, за формуванням та розподілом фінансових ресурсів; порядок залучення до внутрішнього контролю незалежних зовнішніх аудиторів та експертів.

Виконання процедур узгодження інформації щодо стану та руху статутного капіталу у розрізі виявлених елементів та контрольних точок за допомогою наведених прийомів буде сприяти формуванню достовірної та якісної інформації щодо надійності діючих систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Крім того, виділені процедури та етапи, спрямовані на підвищення організаційно-методичного та якісного рівня проведення внутрішнього контролю статутного капіталу, розробку рекомендацій щодо підвищення ефективності господарювання, а також інтенсифікації процесу контролю в цілому. Система внутрішнього контролю повинна бути спрямована на створення інформаційної структури на підприємстві таким чином, щоб забезпечувати стійкий фінансовий стан підприємства, якісний рівень корпоративного управління, визначити несприятливі тенденції внутрішнього розвитку підприємства і умов зовнішнього середовища та розглянути можливі альтернативні рекомендації щодо її подолання.

Література:

1. *Бутинець Т.А.* Принципи господарського контролю: суперечності поглядів / Т.А. Бутинець // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2009. – № 1(47). – С. 18-26.
2. *Контроль і ревізія: [підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності “Облік і аудит”] / Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – [4-е вид., доп. і перероб.]. – Житомир: ПП “Рута”, 2006. – 560 с.*
3. *Пантелеев В.П.* Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [монографія] / В.П. Пантелеев. – К.: ДП “Ін форм-аналіт. агентство”, 2008. – 491 с.